

**UNIVERZALNA DECIMALNA
KLASIFIKACIJA**

**INDEKSNA POLITIKA U NACIONALNOJ I
SVEUČILIŠNOJ KNJIŽNICI U ZAGREBU**

Lidija Jurić Vukadin

SADRŽAJ

UVOD	2
UNIVERZALNA DECIMALNA KLASIFIKACIJA	3
KLASIFICIRANA GRAĐA I NORMATIVNI ZAPISI	5
NORMATIVNA BAZA UDK	8
SLOŽENE OZNAKE	9
UDK U STROJNO ČITLJIVOM STANDARDU FORMATA MARC 21	12

UVOD

Klasifikacijskom indeksnom politikom Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK, Knjižnica) definira se klasifikacijski standard u sadržajnoj obradi građe, njegov opseg, osnovna pravila primjene kao i stupanj složenosti i specifičnosti primjene.

Indeksnom politikom definira se vrsta građe koja se klasificira i specifičnost njezine sadržajne analize.

Indeksnom politikom definira se vrsta normativnog¹ zapisa koji se klasificira.

Indeksnom politikom definiraju se kriteriji za početak primjene novog izdanja klasifikacijskog standarda.

Svrha klasifikacijske indeksne politike je da se, uz postojeća pisana pravila i upute o primjeni klasifikacijskog standarda, osigura standardan i standardiziran pristup klasifikacijskom sustavu.

Kako bi se taj cilj postigao u bibliografskoj bazi podataka, u izradi je Normativna baza Univerzalne decimalne klasifikacije.²

Indeksnom politikom definiraju se polja, potpolja, indikatori i kodovi strojno čitljivog formata za upis UDK brojeva³.

¹ Pojam još nije definiran u stručnoj terminologiji. Koriste se i termini: „normirani zapis“, „pregledni zapis“, „nadzirana pristupnica“, „pregledna odrednica“ i sl.

² U daljnjem tekstu: Normativna baza UDK. Vidjeti fusnotu 1.

³ U tekstu pod tim terminom smatra se i pojam „klasifikacijska oznaka“.

UNIVERZALNA DECIMALNA KLASIFIKACIJA

Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK, Tablice) umjetni je jezik za označivanje, pretraživanje i razvrstavanje građe. To je opća klasifikacija - svojim sadržajem pokriva cjelokupno ljudsko znanje, umijeće i umjetnosti te je zbog toga posebno primjenjiva u knjižnicama s općim fondom.

Osnovne značajke ove klasifikacije su:

- univerzalnost
- aspektnost
- hijerarhičnost
- sintetičnost
- fleksibilnost
- enumerativnost
- facetnost

Klasifikacijsku shemu čine arapski brojevi i utvrđeni simboli (znakovi). Shema se sastoji od glavnih i pomoćnih tablica (općih i specijalnih).

UDK svojom strukturom u potpunosti odgovara primjeni u računalnom katalogu Knjižnice kao i razmjenu informacija u mrežnom okruženju.

UDK kao indeksni jezik predstavlja alat za dobivanje informacija o sadržaju dokumenta neovisno o prirodnom jeziku ili mediju na kojem je objavljen.

UDK, kao međunarodni klasifikacijski standard, primjenjuje se u NSK više od 40 godina u raznim varijantama sheme - kao izbor (izvod) iz Tablica, kao skraćeno, srednje i/ili potpuno, tj. standardno izdanje. Povijest primjene različitih opsega Tablica, različitih pravila, kao i povijest kriterija za odabir građe koju se klasificira vidljiva je u računalnom katalogu Knjižnice.

UDK je sastavni dio signature omeđenih publikacija i služi njihovom okupljanju prema stručnim područjima na policama otvorenog pristupa Knjižnice.

UDK je osnovni element za raspored građe prema sadržaju u nacionalnim bibliografijama, CIP biltenu i sličnim publikacijama Knjižnice.

Kako je svaki klasifikacijski podatak o temi dokumenta pristupnica njegovom sadržaju, UDK je jedan od ključnih elemenata za pretraživanje i razmjenu informacija.

Količina klasifikacijskih brojeva koja se dodjeljuje sadržaju dokumenta ili normativnom zapisu nije ograničena – dodjeljuje ih se koliko se smatra potrebnim.⁴ Ograničenost u primjeni više UDK brojeva rijetka je i definirana pisanim uputama.

⁴ U slučaju dokumenata koji su klasificirani s više UDK brojeva, potrebno je istaknuti važnost prvog UDK broja, jer se njime određuje mjesto dokumenta u bibliografiji, i daje smjernica za njegov smještaj na polici otvorenog pristupa. Redoslijed UDK brojeva u normativnim bazama podataka nije od značaja.

Iako se dijelovi sadržaja UDK mijenjaju svake godine, u praksi je uobičajeno da se novi standard u klasifikacijskoj obradi primjenjuje svakih desetak godina.⁵ U tom razdoblju neki dijelovi sadržaja Tablica postaju zastarjeli, neprimjereni i/ili nedostatni za obradu građe. Primjena nove sheme, koja svojom strukturom i sadržajem slijedi razvoj znanosti, umjetnosti i drugih područja ljudskih aktivnosti, prati novonastale društveno-političke i dr. promjene, te donosi novu stručnu terminologiju, u znatnoj mjeri olakšava obradu aktualnih sadržaja građe. Do promjena u shemi dolazi i zbog razvoja teorije klasifikacije, ali i zbog ispravaka pogreški i/ili nedosljednosti u Tablicama.

Aktualan klasifikacijski standard u NSK temeljen je na UDC Master Reference File-u (UDC MRF) 2011.⁶

⁵ O prijelazu na novi standard ne postoji preporuka ili obveza od strane nacionalne strukovne organizacije, UDK konzorcija, nadležnog ministarstva ili sl. Jedan od razloga zbog kojih primjena novog standarda nije češća je praktične naravi – promjena standarda često zahtjeva reklasifikaciju otpisanih/nevažećih brojeva, a s tim u vezi su i problemi koji se odnose na manjak stručnog osoblja uključenog u te poslove, materijalni troškovi nastali kao posljedica reklasifikacije, nepodržavanje računalnog programa i sl..

⁶ Više o UDC MRF na: <http://www.udcc.org/index.php/site/page?view=mrf>

KLASIFICIRANA GRAĐA I NORMATIVNI ZAPISI

Klasificirana građa. Bibliografska baza podataka

U NSK građu se, ovisno o sadržaju i mediju, klasificira na raznim odjelima, odsjecima i zbirkama.

Klasificiranu građu čine:

- hrvatske omeđene publikacije (croatica)
- hrvatske serijske publikacije
- članci iz hrvatskih časopisa i zbornika
- strane omeđene publikacije
- građa ili dijelovi građe iz pojedinih zbirki
 - Zbirke stare croatice
 - Zbirke knjižničarstva
 - Zbirke inozemne croatice
 - Zbirke zemljopisnih karata i atlasa
 - Zbirke rukopisa i starih knjiga
 - Zbirke muzikalija i audio-materijala
 - Grafičke zbirke
 - Zbirke magistarskih teza i disertacija
 - Zbirke građe o Domovinskom ratu
 - Zbirke službenih publikacija
 - Zbirke sitnog tiska
- Internetski sadržaji Hrvatskog arhiva weba
- Nacionalni repozitorij doktorskih radova (DR)⁷

Detaljnost, iscrpnost i količina UDK brojeva određena je vrstom i sadržajem klasificirane građe.

Dio građe klasificira se prema hrvatskom skraćenom izdanju UDK⁸, a dio prema izboru brojeva izvedenom iz skraćenog izdanja (skraćena shema).

Prema skraćenom izdanju klasificira se sljedeća građa ili dio građe:

- hrvatske omeđene publikacije (croatica)
- strane omeđene publikacije
- građa iz Zbirke o Domovinskom ratu
- građa iz Zbirke službenih publikacija
- građa iz Zbirke stare croatice
- građa iz Zbirke inozemne croatice

⁷ Sadržaj repozitorija proširiti će se znanstvenim magistarskim radovima.

⁸ Univerzalna decimalna klasifikacija / urednica Lidija Jurić Vukadin ; [prijevod Ana Čizmić ... et al. ; izrada kazala Lidija Jurić Vukadin]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2013.

- građa iz Zbirke knjižničarstva
- građa iz Zbirke disertacija
- dio građe iz Zbirke zemljopisnih karata i atlasa
- dio građe iz Zbirke muzikalija i audio-materijala
- dio građe iz Grafičke zbirke
- dio građe Zbirke rukopisa i starih knjiga
- Internetski sadržaji Hrvatskog arhiva weba
- građa iz Nacionalnog repozitorija doktorskih radova (DR)

Prema shemama izvedenim iz skraćenog izdanja i prilagođenim različitim vrstama dokumenata klasificira se sljedeća građa:

- hrvatske serijske publikacije
- članci iz hrvatskih časopisa i zbornika
- dio građe iz Zbirke rukopisa i starih knjiga
- građa iz Zbirke sitnog tiska
- magistarski radovi iz Zbirke disertacija i magistarskih radova

Sadržaji omeđenih publikacija (hrvatskih i stranih) od posebne nacionalne važnosti (znanost, gospodarstvo, politika, običaji, kultura, umjetnosti, stanovništvo, zemljopis, povijest i dr.) klasificirani su iscrpnijim, detaljnijim UDK brojevima sukladno IFLA-inim preporukama⁹.

Klasificirani normativni zapisi. Normativna baza podataka

Klasificirane normativne zapise čine:

- normativni zapisi za imena nacionalnih autora, nazive nacionalnih korporativnih tijela i sastanaka¹⁰
- normativni zapisi za predmetne odrednice
- normativni zapisi za geografske odrednice¹¹

⁹ IFLA Working Group on Guidelines for Subject Access by National Bibliographic Agencies. Guidelines for Subject Access in National Bibliographies. De Gruyter Saur, 2012. URL: <http://www.ifla.org/publications/ifla-series-on-bibliographic-control-45> (24. 3. 2022.)

¹⁰ Normativni zapisi za imena stranih autora, nazive stranih korporativnih tijela i sastanaka se ne klasificiraju.

¹¹ Zemljopisna imena

Dio normativnih zapisa klasificira se prema hrvatskom online izdanju¹² (potpunom/standardnom), a dio prema izboru brojeva izvedenom iz Tablica skraćenog izdanja (skraćenoj shemi).

Nacionalni autori, nacionalna korporativna tijela i sastanci

Normativni zapisi za imena nacionalnih autora, nazive nacionalnih korporativnih tijela i sastanaka klasificirani su prema shemi izvedenoj iz skraćenog izdanja.

Predmetne odrednice

Normativni zapisi za predmetne odrednice klasificirani su prema hrvatskom online izdanju.

U normativnoj bazi predmetnih odrednica klasificirani su zapisi za:

- jednostavne predmetne odrednice
- složene predmetne odrednice u funkciji jednostavnih

Predmetne odrednice klasificirane su jednostavnim brojevima ili složenim oznakama.

U normativnoj bazi predmetnih odrednica aspektno svojstvo UDK broja nije izraženo – isti pojam/predmet može imati više brojeva iz različitih UDK skupina.

Geografske odrednice¹³

Normativni zapisi za geografske odrednice klasificirani su prema hrvatskom online izdanju.

Za indeksiranje normiranih geografskih odrednica koriste se opće pomoćne oznake za mjesto (Tablica 1e) s pripadajućim specijalnim pomoćnim oznakama i opće pomoćne oznake izvan sustava UDK (abecedno proširenje i zvjezdica) (Tablica 1h) prema pisanim pravilima.

¹² Hrvatski UDK online. Elektroničko izd., inačica UDC MRF11. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu; Hag: Konzorcij UDK, 2015. (Publikacijski broj UDCC: 097). URL: <http://hr.udc-hub.com/search.php> (24. 3. 2022.)

¹³ Više o klasifikaciji geografskih odrednica u: Miletić Drder, Mira et al. Geografska imena : upute za izradu i klasificiranje predmetnih preglednih zapisa u formatu MARC 21. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/04/geografske-predmetne-odrednice.pdf> (24. 3. 2012.)

NORMATIVNA BAZA UDK

Svrha i namjena

Normativna baza UDK namijenjena je radu u bibliografskoj bazi podataka.

Normativna baza UDK omogućava nadzor nad podacima bibliografske baze.

Normativna baza UDK omogućava dosljednu i ujednačenu klasifikacijsku obradu – isti/slični sadržaji označeni su uvijek istim klasifikacijskim brojevima.

Normativna baza UDK olakšava pretraživanje informacija o sadržaju dokumenta.

Normativna baza UDK osigurava da je rezultat pretraživanja prikaz svih jedinica građe istog/sličnog sadržaja.

Normativna baza UDK namijenjena je knjižničarima (prvenstveno sadržajnim katalogizatorima i informatorima).

Normativna baza UDK nije namijenjena krajnjim korisnicima.

Sadržaj

Normativna baza UDK sadrži sljedeće vrste brojeva/oznaka:

- jednostavni glavni brojevi
- jednostavni glavni brojevi oblikovani primjenom bilješke „dijeliti kao“
- specijalne pomoćne oznake
- opće pomoćne oznake (nezavisne i zavisne)
- složene oznake (oblikovane kombinacijom glavnih brojeva i/ili pomoćnih oznaka)

SLOŽENE OZNAKE

Oblik oznaka, njihova funkcija i bilježenje

Složene oznake mogu biti sastavljene od:

- glavnog broja i jedne ili više općih pomoćnih oznaka (nezavisnih i/ili zavisnih)
- specijalne pomoćne oznake i jedne ili više općih pomoćnih oznaka (nezavisnih i/ili zavisnih)
- više glavnih brojeva između kojih su simboli + (plus), : (dvotočka), / (kosa crta) ili [] uglate zagrade
- glavnog broja i specijalne pomoćne oznake između kojih su simboli + (plus), : (dvotočka), / (kosa crta) ili [] uglata zagrada
- više specijalnih pomoćnih oznaka između kojih su simboli + (plus), : (dvotočka), / (kosa crta) ili [] uglata zagrada

Složenim oznakama klasificiraju se sadržaji dokumenata u bibliografskoj bazi.

Složenim oznakama klasificiraju se predmetne i geografske odrednice u normativnoj bazi podataka.

Složenim oznakama ne klasificiraju se normativni zapisi za nacionalne autore, nazive korporativnih tijela i sastanaka.

Složene oznake sastavni su dio Normativne baze UDK.

Složenim oznakama klasificirani su složeni, interdisciplinarni ili multidisciplinarni sadržaji i pojmovi.

Složenim oznakama sadržaj dokumenta ili normativnog zapisa klasificiran je detaljnije nego primjenom jednostavnih brojeva.

Složenim oznakama omogućeno je klasificiranje sadržaja dokumenta ili normativnog zapisa za koje u Tablicama (još) nema definiranih brojeva.

Složene oznake oblikuju se prema pravilima slaganja navedenim u Tablicama ili prema pisanim pravilima.

Složene oznake oblikuje i predlaže sadržajni katalogizator, a autorizira ih urednik Normativne baze UDK.

Isti ili slični sadržaji/pojmovi klasificirani složenim oznakama u bibliografskoj bazi mogu se razlikovati od složenih oznaka u normativnim bazama podataka. Do razlika dolazi prvenstveno zbog primjene različitih opsega Tablica (potpuno, skraćeno izdanje, izbor iz skraćenog izdanja), ali i različitih funkcija koje složene oznake imaju u navedenim bazama podataka. Razlike se mogu očitovati u redosljedu bilježenja, primjeni inverzije, broju (količini) složenih oznaka i sl.

Primjena složenih oznake iz Normativne baze UDK obvezujuća je u bibliografskoj bazi.

Primjena složenih oznaka iz skraćenog i online izdanja (primjeri kombiniranja) nije obvezujuća.

U klasifikaciji omeđenih publikacija (bibliografska baza podataka) nezavisne opće pomoćne oznake (za mjesto, etničke skupine, oblik i/ili vrijeme), kao sastavni dijelovi složene oznake, bilježe se i zasebno prema utvrđenim pravilima granuliranja podataka. Takvim načinom obrade u bibliografskoj bazi smanjuje se količina složenih oznaka i osiguravaju sljedeći ciljevi:

- jednostavnije, brže i učinkovitije pretraživanje klasifikacijskih podataka
- pretraživanje sadržaja prema specifičnom elementu sadržaja, dijelu složene oznake (mjesto, vrijeme, oblik)
- bolji nadzor klasifikacijskog sustava
- jednostavnija međunarodna razmjena klasifikacijskih podataka
- jednostavnija razmjena i usklađivanje klasifikacijskih podataka u sustavu kooperativne katalogizacije
- jednostavnija izrada signature za otvoreni pristup

Zavisne opće pomoćne oznake (za jezik i opća svojstva) kao sastavni dijelovi složene oznake ne bilježe se zasebno u bibliografskoj bazi podataka.

U normativnoj bazi predmetnih odrednica dopušteno je klasificiranje zavisnim općim pomoćnim oznakama.

Opće pomoćne oznake mogu se dodati bilo kojem glavnom ili specijalnom broju.

Specijalne pomoćne oznake mogu se dodati samo određenom glavnom broju skupine, kako je navedeno u Tablicama.

Ako nije drugačije riješeno u Normativnoj bazi UDK, u složenim oznakama sastavljenim iz više nezavisnih općih pomoćnih oznaka uobičajeni redoslijed je:

- mjesto
- etnička skupina
- vrijeme
- oblik

Ako nije drugačije riješeno u Normativnoj bazi UDK, u složenim oznakama sastavljenim iz više zavisnih općih pomoćnih oznaka uobičajeni redoslijed bilježenja je:

- glavni broj ili specijalna pomoćna oznaka
- opća pomoćna zavisna oznaka

Više općih pomoćnih oznaka iz iste skupine bilježi se prema rastućem nizu (od manjeg broja k većem)

- -02
- -03
- -04

- -05

Ako nije drugačije riješeno u Normativnoj bazi UDK, u složenim oznakama sastavljenim iz nezavisnih i zavisnih općih pomoćnih oznaka, posljednja u nizu je nezavisna opća pomoćna oznaka.

Ako nije drugačije riješeno u Normativnoj bazi UDK, u složenoj oznaci specijalne pomoćne oznake redaju se rastućim nizom (od manjeg broja k većem).

U svim skupinama (osim u skupinama 61 Medicina i 82 Književnost) redoslijed bilježenja više različitih vrsta specijalnih pomoćnih oznaka je sljedeći:

- -1/-9
- .01/.09
- '0/'9

Ovisno o sadržaju klasificiranog dokumenta, svi simboli iz Normativne baze UDK mogu se koristiti u oblicima kako su u njoj navedeni.

UDK U STROJNO ČITLJIVOM STANDARDU FORMATA MARC 21

Prema strojno čitljivom formatu MARC 21, UDK brojevi u bibliografsku i normativnu bazu podataka za predmetne i geografske odrednice upisuju se u polje 080.

UDK brojevi u normativnu bazu podataka za nacionalna imena, nacionalna korporativna tijela i sastanke upisuju se u polje 065¹⁴.

BIBLIOGRAFSKA BAZA PODATAKA

Prvi indikator u polju 080 je 1 (skraćeno izdanje). Drugi indikator nije definiran (praznina). Kodovi potpolja su \$aUDK i \$2MRF godina izdanja.

080 1#\$aUDK\$22011

Polje je ponovljivo.

NORMATIVNA BAZA PODATAKA

Predmetne i geografske odrednice

Prvi indikator u polju 080 je 0 (potpuno izdanje). Drugi indikator nije definiran (praznina).

Kodovi potpolja su \$aUDK i \$2MRF godina izdanja.

080 0#\$aUDK\$22011

Polje je ponovljivo.

Nacionalni autori, nacionalna korporativna tijela i sastanci

Prvi i drugi indikator u polju 065 nisu definirani (praznine).

Kodovi potpolja su \$aUDK, \$copis i \$2udc

065 ## \$aUDK\$copis\$2udc

Polje je ponovljivo.

Revidirano 03. 2022.

(Andrea Gornik i Katarina Zaradić)

¹⁴ Polje 065 MARC 21 formata nije predviđeno za upis podataka o UDK. Ispravan unos podataka o UDK je u polje 080.

